

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2017

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Θέματα και Απαντήσεις

Επιμέλεια: Ομάδα Φιλολόγων

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειρηρία το μέλλον

ΓΥΜΝΑΣΙΟ / ΛΥΚΕΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειρηρία το μέλλον

<http://www.othisi.gr>

Δευτέρα, 12 Ιουνίου 2017
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. Εκλεκτικοί
- β. Στρατιωτικός Σύνδεσμος
- γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. «Εκλεκτικοί» (σελ.77): Πολιτικός σχηματισμός στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 με μικρότερη απήχηση που ήταν μια ετερόκλητη παράταξη εξεχόντων πολιτικών, λογίων και αξιωματικών, με μετριοπαθείς θέσεις, η οποία προσπαθούσε να μεσολαβεί μεταξύ των άλλων παρατάξεων και να υποστηρίξει σταθερές κυβερνήσεις.

β. «Στρατιωτικός Σύνδεσμος» (σελ.86-88): Το 1909 συντελείται μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας γενικότερα, και των πολιτικών κομμάτων ειδικότερα. Στις 15 Αυγούστου 1909 εκδηλώθηκε κίνημα στο Γουδί, το οποίο έγινε από τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο, μια μυστική ένωση στρατιωτικών, με αιτήματα που αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στο στρατό, τη διοίκηση, τη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και τη δημοσιονομική πολιτική. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος δεν εγκαθίδρυσε δικτατορία, αλλά προώθησε τα αιτήματά του μέσω της Βουλής. Στις 15 Μαρτίου 1910 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος διαλύθηκε έχοντας επιτύχει τις επιδιώξεις του.

γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής (1923) (σελ.152, 146): Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων. Η Σύμβαση ανταλλαγής των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προέβλεπε την αποζημίωση των ανταλλαξίμων προσφύγων για τις περιουσίες που εγκατέλειψαν στις πατρίδες τους από το κράτος υποδοχής. Τέλος, το 1924 και 1925 με τη φροντίδα της Μικτής Επιτροπής μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα περίπου 200.000 Έλληνες που παρέμεναν στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία.

ΘΕΜΑ Α2

Να αντιστοιχίσετε σωστά τα γράμματα (διπλωματικές πράξεις) της στήλης Α με τους αριθμούς (ρουθμίσεις) της στήλης Β (περισεύει ένα στοιχείο από τη στήλη Β):

Στήλη Α'	Στήλη Β'
α. Συνθήκη του Λονδίνου (1913)	1. Παραχώρηση στην Ελλάδα της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία
β. Συνθήκη του Βουκουρεστίου(1913)	2. Παραίτηση του σουλτάνου από όλα τα δικαιώματά του στην Κρήτη
γ. Συνθήκη Νεϊγύ (1919)	3. Εξαίρεση από την ανταλλαγή των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης
δ. Συνθήκη των Σεβρών (1920)	4. Αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας
ε. Συμφωνία της Άγκυρας (1930)	5. Υπαγωγή της περιοχής της Σμύρνης σε ελληνική διοίκηση για πέντε χρόνια
	6. Τερματισμός των Βαλκανικών πολέμων

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α- 2, β- 6, γ- 1, δ- 5, ε- 4 (περισεύει το 3)

ΘΕΜΑ Β1

α. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά των κομμάτων κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και πώς ήταν οργανωμένη η βάση τους; (μονάδες 7)

β. Με ποια κριτήρια επιλέγονταν οι υποψήφιοι βουλευτές και ποια ήταν η κοινωνική τους προέλευση κατά το ίδιο χρονικό διάστημα; (μονάδες 6)

Μονάδες 13

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. Σελ. 82 «Στη δεκαετία του 1880 τα κόμματα ... στα συμφέροντα κάθε κοινωνικής ομάδας».

β. Σελ. 82 «Για την επιλογή των υποψηφίων βουλευτών ... επηρεαζόταν βεβαίως από πελατειακές σχέσεις και εξυπηρετήσεις» και σελ. 84 «Οι υποψήφιοι βουλευτές προέρχονταν ... τα κομματικά μέλη προέρχονταν και από τα κατώτερα στρώματα».

ΘΕΜΑ Β2

α. Γιατί η Επιτροπή Αποκατάστασως Προσφύγων (ΕΑΠ) έδωσε προτεραιότητα στη γεωργία; (μονάδες 6)

β. Για ποιους λόγους προτιμήθηκαν η Μακεδονία και η Δυτική Θράκη για την εγκατάσταση των προσφύγων; (μονάδες 6)

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. Σελ. 154 «Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων ... γεωργών μικροϊδιοκτητών αντί εργατικού προλεταριάτου»

β. Σελ. 154 «Εξάλλου, δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων ... εποικίζονταν παραμεθόριες περιοχές»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στις διεθνείς εξελίξεις του 1908 που επηρέασαν την πορεία του Κρητικού Ζητήματος (μονάδες 4) και στις σχετικές αντιδράσεις των Κρητών, (μονάδες 8)

β. στις αντιδράσεις των Μεγάλων Δυνάμεων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Τουρκίας) που προκάλεσαν οι ενέργειες των Κρητών. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Χειρόγραφη προκήρυξη του Ελευθερίου Βενιζέλου:

Τρίτη μεσονύκτιον 22 Σεπτεμβρίου 1908

Αγαπητοί συμπατριώται,

Της Βουλγαρίας ανακηρυχθείσης εις Βασίλειον, ανάγκη αμέσως αύριον να κηρύξωμεν και ημείς την ένωσιν. Παραλάβετε όσους περισσότερους δύνασθε αόπλους και έλθετε αύριον εις Χανιά έως τας 2 μ.μ. Ζήτω το Έθνος, ζήτω η ένωσις.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Διάγγελμα της Κυβερνήσεως της Κρήτης:

Προς τον Λαόν της Κρήτης

Αγαπητοί συμπατριώται,

Ιερόν καθήκον επέβαλεν και εις τον λαόν και εις την κυβέρνησιν να λύσωσι και τον τελευταίον δεσμόν τον κωλύοντα την πλήρη ανεξαρτησίαν της αγαπητής μας πατρίδος και να κηρύξωμεν την ένωσιν της Κρήτης μετά της Μητρός Ελλάδος. Τα κωλύματα, άτινα παρενεβάλλοντο μέχρι τούδε εις την αγαθήν θέλησιν των

Προστατίδων Δυνάμεων, [...] ήρθησαν εντελώς, διότι από προχθές ο τηλεγράφος μας ανήγγελεν ότι η μεν Βουλγαρία ανεκηρύχθη εις ανεξάρτητον Βασίλειον, η δε Βοσνία και Ερζεγοβίνη προσαρτάται εις την Αυστροουγγαρίαν. [...]

Εναπόκειται ήδη εις πάντας ημάς να δείξωμεν ότι είμεθα άξιοι του μεγάλου επιτελεσθέντος βήματος, τηρούντες μετά ζήλου την δημοσίαν τάξιν και περιφρουρούντες μετά πατρικής μερίμνης τα συμφέροντα των συμπατριωτών μας Μουσουλμάνων.

Έχομεν ακράδαντον πεποίθησιν ότι ο Κρητικός Λαός, ο οποίος εις τας κρίσιμους περιστάσεις ανεφάνη πάντοτε πιστός εκτελεστής του καθήκοντός του δεν θα υστερήση σήμερον τούτου.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Το Ενωτικό Ψήφισμα της Κυβερνήσεως της Κρήτης:

Η Κυβέρνησις της Κρήτης, διερμηνεύουσα το αναλλοίωτον φρόνημα του Κρητικού Λαού, κηρύσσει την ανεξαρτησίαν της Κρήτης και την ένωσιν αυτής μετά της Ελλάδος, όπως μετ' αυτής αποτελέση αδιαίρετον και αδιάσπαστον Συνταγματικόν Βασίλειον. [...]

Εντέλλεται εις τας Αρχάς της νήσου, όπως, συμφώνως τω Ψηφίσματι τούτω, εξακολουθήσωσι ν' ασκώσι τα καθήκοντα της υπηρεσίας των. Εγένετο εν Χανίοις τη 24η Σεπτεμβρίου 1908.

Στέλλα Κ. Αλιγιζάκη, Η επαναστατική προκήρυξη της 22 Σεπτεμβρίου 1908, Συμβολή στην Κρητική Ιστορία της περιόδου της Αυτονομίας, Αθήνα 1982, σ. 71 και 89-90, στο Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' Λυκείου, βιβλίο καθηγητή.

ΚΕΙΜΕΝΟ Δ

Η αντίδραση των προστατίδων Δυνάμεων απέναντι στην επαναστατική πρωτοβουλία του κρητικού λαού δεν ήταν απόλυτα αρνητική. Οι τέσσερις κυβερνήσεις, μετά από ολιγοήμερες διαβουλεύσεις, έσπευδαν να τονίσουν ότι «δεν θα απείχον του να αποβλέψουν μετ' ευμενείας προς την συζήτησιν του ζητήματος τούτου μετά της Τουρκίας, εάν η τάξις διατηρηθή εν τη νήσω και εξασφαλισθή η προστασία του μουσουλμανικού πληθυσμού». [...] Οι Νεότουρκοι εθνικιστές, μετά την αναγκαστική υποχώρηση απέναντι στη Βουλγαρία (:ανακήρυξή της σε ανεξάρτητο βασίλειο) και στην ΑυστροΟυγγαρία (:προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης), αναζητούσαν στη ματαιώση της ενωτικής λύσεως το έρεισμα μιας πρώτης διπλωματικής επιτυχίας. [...] Πίσω από την παράταση των διαπραγματεύσεων δεν ήταν πλέον δύσκολο να διαφανεί η επιφυλακτικότητα αρχικά και η υπαναχώρηση στη συνέχεια των προστατίδων Δυνάμεων. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο, η Τουρκία έκρινε σκόπιμο να ζητήσει και την πλήρη διευκρίνιση των ευρωπαϊκών προθέσεων. [...]

Η ουσιαστική εντούτοις απεμπόληση της διαπραγματευτικής διαδικασίας με άμεσο στόχο την ένωση δεν ανέστειλε την εφαρμογή της αποφάσεως των Δυνάμεων να αποσύρουν από τη Μεγαλόνησο τα υπόλοιπα στρατεύματά τους. [...] Στις 30 Ιουνίου οι εκπρόσωποι των Δυνάμεων συνόδευαν την επαναβεβαίωση της 24ης

Ιουλίου 1909 σαν ημέρα αποχωρήσεως των τελευταίων αγημάτων τους, με την εξαγγελία της σταθερής τους προθέσεως να προστατεύσουν, αν παραστεί ανάγκη, τη μουσουλμανική μειονότητα και να διαφυλάξουν πιστά την έννομη τάξη και τα επικυριαρχικά δικαιώματα του σουλτάνου.

*Το κείμενο αποδόθηκε στο μονοτονικό, διατηρήθηκε όμως η ορθογραφία του.

Κ. Σβολόπουλος, «Η Κρητική Πολιτεία από το 1899 ως το 1909», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΔ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σ. 214-215.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. (σχολικό βιβλίο σελ. 217 + χρήση Κειμένων Α, Β και Γ)

Δύο μεγάλα εξωτερικά γεγονότα (διεθνείς εξελίξεις) το **1908 μετά το τέλος της αρμοστείας Αλέξανδρου Ζαΐμη και το ευχαριστήριο ψήφισμα της Κρητικής Βουλής (21 Μαΐου 1908)** ήρθαν να ταράξουν πάλι την πορεία των κρητικών πραγμάτων: η προσάρτηση της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης από την Αυστρία και η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο, με ταυτόχρονη προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας. **Μάλιστα, η σημασία των εξωτερικών αυτών γεγονότων καταδεικνύεται και από τη χειρόγραφη προκήρυξη του Ε. Βενιζέλου** τη νύχτα της 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1908. Σε αυτήν απευθύνεται στους Κρήτες συμπατριώτες του και τους προτρέπει μετά την ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο, να κηρύξουν άμεσα την επόμενη μέρα την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα («της Βουλγαρίας...έως τας 2μ.μ»). Η ελληνική κυβέρνηση του Γεωργίου Θεοτόκη υπέδειξε στους Κρήτες την ανάγκη λαϊκών κινητοποιήσεων, για την κήρυξη της ένωσης με την Ελλάδα.

Πράγματι, **η Κρητική κυβέρνηση μέσα από το διάγγελμα που απευθύνει στον κρητικό λαό προαναγγέλλει την μονομερή ανακήρυξη της ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, θεωρεί ότι ισχυρό καθήκον επιτάσσει στον κρητικό λαό και την κυβέρνηση να διαλύσουν και τον τελευταίο δεσμό (τουρκική επικυριαρχία) που παρεμποδίζει την ενωτική διαδικασία και να κηρύξουν μονομερώς την ένωση («ιερόν καθήκον ... της Μητρός Ελλάδος»)**. Αυτό πια είναι εφικτό, υποστηρίζουν, και για τις Μ. Δυνάμεις, μετά τα δύο πρόσφατα εξωτερικά γεγονότα, αφού έχουν αρθεί όλα τα εμπόδια. («Τα κωλύματα, ... εις την Αυστροουγγαρίαν»). Καλεί, λοιπόν, η κυβέρνηση τους Κρητικούς να αποδείξουν ότι είναι άξιοι της ενώσεως, υπό την προϋπόθεση της διατήρησης της δημόσιας τάξης και της προστασίας των μουσουλμάνων της νήσου («Εναπόκειται ... Μουσουλμάνων»). Εμφανίζεται, τέλος, η κυβέρνηση στο διάγγελμά της βέβαιη ότι οι Κρήτες θα αρθούν στο ύψος των περιστάσεων και θα επιτελέσουν το καθήκον τους («Εχομεν ... σήμερον τούτου»).

Στη συνέχεια, σε λαϊκή συγκέντρωση στα Χανιά εγκρίθηκε ομόφωνα το πρώτο ψήφισμα της ένωσης και η Κρητική Κυβέρνηση εξέδωσε με τη σειρά της επίσημο Ψήφισμα (24 Σεπτεμβρίου 1908). **Η κυβέρνηση της Κρήτης αναφέρει ότι το ψήφισμα αποτελεί έκφραση του αναλλοίωτου φρονήματος του κρητικού λαού, επισημαίνοντας με τον τρόπο αυτό ότι το αίτημα της ένωσης με την Ελλάδα έχει την καθολική υποστήριξη των Κρητών και συνάμα εκπληρώνει την πάγια επιθυμία τους. Η απόφαση της κυβέρνησης να διεκδικήσει την ένωση αποτινάσσοντας έτσι την**

σκιώδη επικυριαρχία του σουλτάνου και η μονομερής ανακηρύξει της ένωσης αποτελούν το προσώμιο για τη μεταβολή του καθεστώτος στο νησί από ιδιότυπη ελληνική επαρχία σε τμήμα αδιαίρετο και αδιάσπαστο του βασιλείου της Ελλάδας («*Η κυβέρνησις ... Συνταγματικόν Βασίλειον*»). Το ψήφισμα ολοκληρώνεται με την εντολή της κρητικής κυβέρνησης στις αρχές του νησιού να συνεχίσουν απρόσκοπτα την άσκηση των καθηκόντων τους («*Εντέλλεται ... της υπηρεσίας των*»).

Για την επίσημη έναρξη της νέας περιόδου της πολιτικής ζωής στην Κρήτη, σχηματίστηκε προσωρινή διακομματική Κυβέρνηση. Η Ελληνική Κυβέρνηση, για να μην προκαλέσει διεθνείς περιπλοκές με την αντίδραση της Τουρκίας, απέφυγε να αναγνωρίσει επίσημα την ένωση και περιορίστηκε σε παρασκηνιακές οδηγίες στη νέα Προσωρινή Κυβέρνηση της Κρήτης.

β. (σχολικό βιβλίο σελ. 218 + χρήση Κειμένου Δ)

Μετά την μονομερή ανακήρυξη της ένωσης (24 Σεπτεμβρίου 1908) υπήρξαν αντιδράσεις τόσο από τις Μ. Δυνάμεις όσο και από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Παρά τις έντονες διαμαρτυρίες της Τουρκίας, οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν αντέδρασαν δυναμικά και φάνηκαν να αποδέχονται σιωπηρά τις νέες εξελίξεις. **Πιο συγκεκριμένα, οι Νεότουρκοι εθνικιστές** εξαιτίας της δεινής διπλωματικής τους θέσης επιδίωκαν τη ματαίωση της ενωτικής λύσης. **Οι Μ. Δυνάμεις, από την δική τους πλευρά,** δεν ήταν ιδιαίτερα αρνητικές. Οι τέσσερις χώρες (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία και Ιταλία), αφού διαβουλευθήκαν, τόνισαν ότι ήταν διατεθειμένες να διεξάγουν διπλωματικές συζητήσεις με τους Τούρκους υπό την προϋπόθεση της διατήρησης της δημόσιας τάξης και της προστασίας των μουσουλμάνων. Οι Μ. Δυνάμεις, λοιπόν, επιδεικνύουν επιφυλακτικότητα και τάσεις υπαναχώρησης. Οι Τούρκοι, κατά συνέπεια, ζητούν διευκρίνιση των ευρωπαϊκών προθέσεων. Δεν προχώρησαν όμως οι Μ. Δυνάμεις σε καμιά επίσημη ανάρτηση του πολιτικού καθεστώτος, όπως το είχαν υπογράψει το 1898. **Και στο Κείμενο Δ' επιβεβαιώνεται αυτή η πρόθεσή τους** διότι δεν ανέστειλαν την εφαρμογή των αποφάσεων τους σχετικά με την απόσυρση των στρατευμάτων τους. Πράγματι, στις 30 Ιουνίου (1909) επαναβεβαίωσαν την 24^η Ιουλίου 1909 ως ημέρα αποχώρησης των τελευταίων αγχημάτων τους υπό την εξασφάλιση των γνωστών προϋποθέσεων (διατήρηση δημόσιας τάξης και προστασία μουσουλμανικής μειονότητας).

Μόνο όταν υψώθηκε στο φρούριο του Φιρκά η ελληνική σημαία, οι Μ. Δυνάμεις απαίτησαν αμέσως την υποστολή της. Η Κυβέρνηση της Κρήτης δεν υπάκουσε και παραιτήθηκε. Και καθώς δεν βρέθηκε Κρητικός να υποστείει την ελληνική σημαία, οι Μ. Δυνάμεις αποβίβασαν στρατιωτικό άγημα, το οποίο απέκοψε τον ιστό της.

Μετά τις εκλογές του Μαρτίου 1910 και την επικράτηση του Ελ. Βενιζέλου για το Κρητικό Ζήτημα άνοιξε μια νέα περίοδος, η οποία οδήγησε στην οριστική ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα την 1^η Δεκεμβρίου 1913.

ΘΕΜΑ Δ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και τον πίνακα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στην εξέλιξη των ναυτικών κέντρων από τη δεκαετία 1821-1830 έως το 1870, (μονάδες 13)
 β. στην περίπτωση της Σύρου και στους λόγους ανάπτυξής της κατά την ίδια περίοδο. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[...] Στην διάρκεια της Επανάστασης είχε καταστραφή μεγάλο ποσοστό των πλοίων, αλλά ένας ισχυρός πυρήνας περισώθηκε. Αν και η Ύδρα και οι Σπέτσες είχαν χάσει αντίστοιχα τα 78% και 50% του εμπορικού τους ναυτικού, στο τέλος του αγώνα η πρώτη διέθετε ακόμη 100 πλοία συνολικής χωρητικότητας 10.240 τόννων και οι Σπέτσες είχαν 50 πλοία 10.324 τόννων, όλα από 30 τόννους και πάνω. Με την αποκατάσταση της ειρήνης ιδρύθηκαν νέα ναυπηγεία σε πολλά νησιά και λιμάνια η ναυπηγική έγινε μια από τις σημαντικότερες βιομηχανίες του νεοσύστατου κράτους. [...]

Μετά την Επανάσταση, η Σύρος και αργότερα ο Πειραιάς έγιναν τα κύρια εμπορικά κέντρα με τα πιο δραστήρια ναυπηγεία. Από το 1827 μέχρι το 1834 ναυπηγήθηκαν στην Σύρο πάνω από 260 πλοία.

*Το κείμενο αποδόθηκε στο μονοτονικό, διατηρήθηκε όμως η ορθογραφία του. Γ. Δεονταρίτης, Ελληνική εμπορική ναυτιλία, Ε.Μ.Ν.Ε. Μνημών, Αθήνα 1981, σ. 62-63.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Σε κύριο ναυτιλιακό κέντρο της δυτικής Ελλάδας αναδεικνύεται η μικρή κωμόπολη σφηνωμένη σε μια γωνιά των βόρειων ακτών του Κορινθιακού κόλπου, το Γαλαξίδι. Πραγματοποιώντας μια πραγματικά εντυπωσιακή οικονομική άνθηση, το Γαλαξίδι, μέσα σε μία τριακονταετία, μεταξύ 1840 και 1870, πενταπλασιάζει το στόλο του. Το 1870, τη χρονιά της κορύφωσής του, διαθέτει 320 μεγάλα ιστιοφόρα και σχεδόν προκαλεί την αδιαμφισβήτητη κυρίαρχο του Αιγαίου, τη Σύρο, η οποία την ίδια χρονιά διαθέτει 700 ιστιοφόρα. Αποτελεί το κύριο ναυπηγικό κέντρο της δυτικής Ελλάδας και στηρίζει όλη του την ευημερία στην παραγωγή και εκμετάλλευση ιστιοφόρων.

ΠΙΝΑΚΑΣ: Ελληνικά ναυτικά κέντρα με ποντοπόρα φορτηγά ιστιοφόρα

	1840	1870
Γαλαξίδι	64	319
Σύρος	90	700
Σπέτσες	26	211
Ύδρα	24	119
Πειραιάς	1	49

Τζελίνα Χαρλαύτη, «Ναυτιλία», στο Κ. Κωστής - Σ. Πετμεζάς (επιμ.), Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τον 19ο αιώνα, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σ. 438 και 437.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Το διαμετακομιστικό εμπόριο αποτέλεσε την πρώτιστη οικονομική δραστηριότητα στη Σύρο σε όλη την περίοδο της ακμής της. Σπουδαία συμμετοχή στο συνολικό εμπόριο της πόλης είχαν και οι εισαγωγές, οι οποίες σαφώς υπερεπερέευσαν σημαντικά των εξαγωγών που πραγματοποιούνταν από τους συριανούς εμπόρους. Στην ουσία η Σύρος υπήρξε αφενός η αγορά διοχέτευσης των δυτικών και ανατολικών προϊόντων προς την Ανατολή και τη Δύση αντίστοιχα και αφετέρου ο τόπος εισόδου των εξωτερικών αγαθών προς την ελληνική ενδοχώρα. [...] Το εμπόρευμα που είχε παραγγελθεί από τον ερμούπολίτη έμπορο ερχόταν στη Σύρο για να κατατεθεί στην αποθήκη διαμετακόμισης (transit).

Το ναυπηγείο της πόλης ήταν ένας από τους ζωτικότερους τομείς της τοπικής οικονομίας. Η πλούσια δραστηριότητά του οφείλεται στην παρουσία των ψαριανών και χίων ναυπηγών. [...] Στο πλευρό τους είχαν ένα πολυάριθμο εργατικό δυναμικό, το οποίο παρείχε ειδικευμένη εργασία. [...] Το συνολικά εργαζόμενο προσωπικό του ναυπηγείου ανέρχονταν σε πάνω από 1.000 άτομα. [...] Αν υπολογίσουμε ότι ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ερμούπολης το 1850 ήταν 7.650 άτομα, τότε ο αριθμός των απασχολούμενων στο ναυπηγείο της πόλης υποδεικνύει τη μεγάλη σπουδαιότητα που είχαν οι ναυπηγικές εργασίες στη Σύρο. [...]

B. Καρδάσης, «Η Σύρος σταυροδρόμι της Ανατολικής Μεσογείου», στο Γ.Β. Δερτιλής - Κ. Κωστής (επιμ.), Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας (18ος - 20ός αιώνας), Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1991, σ. 329, 325 και 332.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. (Σχολικό βιβλίο σελ. 20 «Ακολούθησαν δύσκολα χρόνια... γνώση των ναυτικών υποθέσεων» και σελ.21 «Στη διάρκεια.. ελληνικές θάλασσες» σε συνδυασμό με στοιχεία των Κειμένων Α και Β)

Η ελληνική ναυτιλία ευνοήθηκε κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης και των Ναπολεόντειων πολέμων, στη συνέχεια όμως ακολούθησαν δύσκολα χρόνια, με αποκορύφωμα τη δεκαετία της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1830). Στη διάρκεια των συγκρούσεων, ο ελληνικός εμπορικός στόλος μετατράπηκε σε πολεμικό, οι δρόμοι του εμπορίου έκλεισαν και τα παραδοσιακά ναυτικά κέντρα γνώρισαν την καταστροφή (Ψαρά, Γαλαξίδι) ή την παρακμή. **Στο πρώτο κείμενο προστίθεται σχετικά** ότι οι Σπέτσες έχασαν κατά την Ελληνική Επανάσταση τα μισά από τα σκάφη τους, ενώ η Ύδρα το 78%. Σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, από την ακμάζουσα προεπαναστατική ναυτιλία απέμειναν λίγα πράγματα. Το κυριότερο από αυτά ήταν η προδιάθεση για τη θάλασσα και η γνώση των ναυτικών υποθέσεων. **Στο πρώτο παράθεμα επιβεβαιώνεται** η απώλεια μεγάλου ποσοστού των πλοίων κατά την Ελληνική Επανάσταση και προστίθεται ότι περισώθηκε ένας «πυρήνας» αυτών, ο οποίος ωστόσο παρέμενε ισχυρός. **Συγκεκριμένα, στο κείμενο αυτό αναφέρεται** ότι μετά τη λήξη των εχθροπραξιών της Επανάστασης η Ύδρα διέθετε ακόμα 100 σκάφη με χωρητικότητα 10.240 τόνους, ενώ οι Σπέτσες διατήρησαν μικρότερο αριθμό σκαφών, συνολικά 50, τα οποία όμως διέθεταν παρόμοια χωρητικότητα 10.324 τόνων.

Προστίθεται, επίσης, από το κείμενο του Γ. Λεονταρίτη ότι όλα αυτά τα σκάφη είχαν χωρητικότητα μεγαλύτερη των 30 τόνων.

Σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, μετά την Ελληνική Επανάσταση στο ελληνικό κράτος, αναδείχθηκαν νέα ναυτικά κέντρα στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν. **Όπως συμπληρώνει το πρώτο παράθεμα**, μετά την αποκατάσταση της ειρήνης δημιουργήθηκαν σε πολλά νησιά και λιμάνια νέα ναυπηγεία, με αποτέλεσμα η ναυπηγική να αναδειχθεί σε μία από τις σημαντικές παραγωγικές δραστηριότητες του ελληνικού κράτους εκείνη την περίοδο. Τα περισσότερα δραστήρια ναυπηγεία εντοπίζονταν στον Πειραιά αλλά και στη Σύρο. **Στο δεύτερο κείμενο συμπληρώνεται** ότι το Γαλαξίδι αναδείχθηκε σε ναυτιλιακό κέντρο για τη δυτική Ελλάδα. Η μικρή αυτή κωμόπολη των βόρειων ακτών του Κορινθιακού κόλπου, όπως την περιγράφει το παράθεμα της Τζελίνας Χαρλαύτη, πέτυχε να πενταπλασιάσει τον στόλο της στο διάστημα από το 1840 ως το 1870 **και συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον πίνακα που παρατίθεται**, τα σκάφη της πόλης από 64 στην αρχή αυτής της περιόδου ανήλθαν σε 319 στο τέλος της. Με αυτό τον αριθμό πλοίων το 1870 το Γαλαξίδι ερχόταν δεύτερο σε σημασία έναντι της Σύρου. Αποτελούσε, επίσης, το περισσότερο σημαντικό ναυπηγικό κέντρο στη δυτική Ελλάδα και ευημερούσε τόσο από την παραγωγή όσο και από την εκμετάλλευση των ιστιοφόρων του. Ανάλογη εικόνα επικρατεί και στα υπόλοιπα ναυτικά κέντρα της χώρας κατά την περίοδο 1840 έως το 1870. Οι Σπέτσες διέθεταν 26 σκάφη στην αρχή της περιόδου, τα οποία υπεροκταπλασίασαν στο τέλος της, αυξάνοντας αυτά σε 211. Η Ύδρα επίσης υπερετετραπλασίασε τα σκάφη της από 24 σε 119. Εντυπωσιακή υπήρξε κι η ανάπτυξη του Πειραιά, όπου τα σκάφη αυξήθηκαν από μόλις ένα το 1840 σε 49 το 1870.

β. (Σχολικό βιβλίο σελ. 20 – 21 «Στο ελληνικό κράτος στη θέση των παλιών κέντρων... στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο» σε συνδυασμό με στοιχεία των Κειμένων Α, Β και Γ).

Το πιο σημαντικό από τα ναυτικά και ναυπηγικά κέντρα που αναπτύχθηκαν μετά την Ελληνική Επανάσταση και ως το 1870 ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. **Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται από το τρίτο παράθεμα**, στο οποίο αναφέρεται η παρουσία χίων ναυπηγών στη Σύρο. Η στρατηγική δηλαδή θέση της Σύρου, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου –όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα– ναυτιλιακού κέντρου. Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο, **επίσης**, διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο. **Στο τρίτο παράθεμα αναφέρεται** ότι η περισσότερο σημαντική οικονομική δραστηριότητα στη Σύρο για όλη την περίοδο της ακμής της υπήρξε το διαμετακομιστικό εμπόριο, στο οποίο οι εισαγωγές υπερετρούσαν αισθητά των εξαγωγών. **Όπως προσθέτει το απόσπασμα του Β. Καρδάση**, ο ρόλος της

Σύρου στο εμπόριο υπήρξε διττός: το λιμάνι της αφενός αποτελούσε σταθμό ανταλλαγής των προϊόντων της Ανατολής και της Δύσης και αφετέρου σημείο εισόδου εισαγόμενων προϊόντων στο εσωτερικό της Ελλάδας. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία κατείχε η αποθήκη διαμετακόμισης (transit) όπου κατατίθεντο τα προϊόντα που έρχονταν από το εξωτερικό. **Η κυριαρχία της Σύρου στην ελληνική ναυτιλία αποδεικνύεται και από τον πίνακα που συνοδεύει το κείμενο Β**, στον οποίο καταγράφεται πως η πόλη αυτή το 1840 διέθετε 90 πλοία και αποτελούσε ήδη το μεγαλύτερο ναυτικό κέντρο στην Ελλάδα, αφού τα υπόλοιπα αντίστοιχα κέντρα διέθεταν μικρότερο αριθμό σκαφών. Η ανάπτυξη και η κυριαρχία της Σύρου, σύμφωνα με την ίδια πηγή, συνεχίστηκαν ως το 1870, οπότε το λιμάνι της διέθετε 700 ποντοπόρα φορηγά ιστιοφόρα, αριθμό υπερδιπλάσιο από αυτόν του Γαλαξιδίου που αποτελούσε το δεύτερο σε σημασία ναυτικό κέντρο της χώρας.

Στο πρώτο παράθεμα προστίθεται ότι η Σύρος εκτός από εμπορικό υπήρξε και μεγάλο ναυπηγικό κέντρο, όπου στο διάστημα από το 1827 έως το 1834 ναυπηγήθηκαν περισσότερα από 260 σκάφη. Στη ναυπηγική δραστηριότητα της Σύρου αναφέρεται και το τρίτο παράθεμα, στο οποίο το τοπικό ναυπηγείο περιγράφεται ως ένας από τους «ζωτικότερους» τομείς της τοπικής οικονομίας, η ανάπτυξη του οποίου ευνοήθηκε από τη δραστηριοποίηση ψαριανών και χίων ναυπηγών στο νησί. Η δραστηριότητα αυτών των ναυπηγών ενισχυόταν περαιτέρω από την ύπαρξη ενός εξειδικευμένου και πολυαριθμού εργατικού δυναμικού, η συνολική δύναμη του οποίου ξεπερνούσε τα 1.000 άτομα. **Όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Β. Καρδάσης**, η σημασία του ναυπηγείου για την τοπική οικονομία της Σύρου γίνεται περισσότερο κατανοητή αν αναλογιστούμε ότι ο αριθμός αυτός εργατών αντιστοιχούσε σε συνολικό πληθυσμό 7.650 ανθρώπων στην Ερμούπολη.

Αξιολόγηση

Τα θέματα είναι μεγάλης έκτασης, καλύπτουν το σύνολο της ύλης και κρίνονται προσιτά στον καλά προετοιμασμένο μαθητή. Είναι σαφώς διατυπωμένα, χωρίς δυσκολίες κατανόησης.

Όσον αφορά στην Ομάδα Δεύτερη, τα θέματα απευθύνονται σε μαθητές που έχουν κάνει πολύ καλή και λεπτομερή εξάσκηση στην ανάλυση μεγάλου όγκου πληροφοριών από τις πηγές και στον συνδυασμό των απαραίτητων ιστορικών γνώσεων με τις κατάλληλες πληροφορίες από αυτές.